

kat, míg a tengerentúli független kínai szakemberek ellenük érveltek. PISA mellett szólt az oktatás minőségének és a tanulók kreativitásának fejlesztése, viszont a diákokra nagy nyomás nehezedik az erős vizsgaorientáltság miatt. A felsőoktatásban Bologna a nemzetközi versenyképesség növelésének releváns minőségmérőjévé vált. Kína aktív fogadó országgá lett a felsőoktatás nemzetköziesítésében. A kínai kormány támogatja a kétoldalú és egyenrangú nemzetközi együttműködés lehetőségét az oktatás és a kutatás terén. A Bologna-folyamat a Kelet-Ázsiai Felsőoktatási Térség (Eastern Asian Higher Education Area) kialakításában is modellként funkcionál.

A tanulmánykötet nemzeti megközelítésben vizsgálja a reformok által kiváltott reakciókat. Kicsit talán szűklátókörűen, szinte kizárólag nyugat(európa)i perspektívából (mindössze két tanulmány foglalkozik nem európai országgal, az egyik ezekből is az Amerikai Egyesült Államok). A könyv felépítése átlátható és logikus. Főleg az egyes országokat bemutató esettanulmányok olvashatóak, melyek érdekes és mély betekintést nyújtanak a nemzetköziesítés oktatáspolitikai kérdéseibe és a társadalmi részvétel formáiba.

(Kerstin Martens, Philipp Knodel & Michael Windzio: *Internationalization of Education Policy. A New Constellation of Statehood in Education*. Palgrave Macmillan, 2014, Basingstoke. XIX, 266 p.)

Hannemann-Tamás Zsófia

MÍTOSZ ÉS VALÓSÁG

Milyen lehet a kutatás ideális kapcsolata a politikával? Miben segítheti egymást a kutató, az iskolai tanár és a tanári tevékenységet szabályozó hivatalnok? Ezekkel a kérdésekkel foglalkozik a nyilvánvalóan provokatív című kötet (*A tényekre alapozott szakpolitika és gyakorlat mítosza*) szerzője, az Open University professzora,

Martyn Hammersley, akinek fő kutatási területe – az általános társadalomtudományok, illetve a médiászociológia mellett – az oktatás. Érdeklődésének középpontjában a kvalitatív módszerek állnak, korábbi publikációi is első-sorban ebben a témában születtek.

2013-ban megjelent könyve olyan témákat feszeget, amelyek talán még ennél is szélesebb érdeklődésre számíthatnak. Az olvasó egy remek bevezetőből, illetve tizenegy – önállóan is olvasható – esszéből álló gyűjteményt vehet kézbe, amely túlmutat a kvalitatív módszertannal foglalkozó körök belső szakmai vitáin. A tanulmányok témái bárki számára érdekesek lehetnek, aki akár a közpolitikák átláthatóságával, akár a közintézmények működésének elszámoltathatóságával, vagy az azokkal kapcsolatos politikai döntéshozatalok megfelelő előkészítésével, sőt, bármilyen jellegű – esetleg természettudományos – kutatással foglalkozik.

A szerző az orvostudományból mára már a közpolitikák világába is beszívárgott „bizonyítékokon alapuló” vagy „tényekre alapozott” döntéshozatal alapelveit tekinti át. A bizonyítékokon alapú orvoslás lényege az a törekvés, hogy a mindennapi kezelésekből a szokáson nyugvó orvosi gyakorlat helyett – lehetőség szerint minél több – tudományos kutatás, konkrétan klinikai vizsgálatok által igazolt eljárást alkalmazzanak. Ezzel összefüggésben további elvárás, hogy a kutatási eredmények legyenek mindenki számára közzétételre úgy, hogy azokat mind az orvosok, mind a páciensek megérthessék, alkalmazhassák.

Hammersley azt vizsgálja, hogy a medicinában ily módon tért nyert szemléletmód mennyiben alkalmas olyan komplex valóságok bemutatására, amilyenekkel jellemzően a társadalomtudományok foglalkoznak. Bemutatja, hogy az 1980-as évektől kezdődően az elszámoltathatóság, a hatékonyság igazolásának igénye és ezáltal a bizonyítékok iránti szükséglet hogyan szivárgott át az orvostudományból más tudományágakba, és hogyan formálta a közgondolkodást abba az irányba, hogy a közintézmények, köz-

szolgáltatók teljesítménye is mérhető, kívíválló, „laikus” szemmel is megítélhető legyen. A közmenedzsment (public management) gondolatvilágának térhódításával erősödött az az általános elvárás, hogy a közpénzeket úgy költsek el, hogy azoknak mind a kutatásban, mind az oktatásban látható hasznuk legyen.

Hammersley az Egyesült Királyság példáján keresztül szemlélteti, hogy ez a gondolkodásmód miként volt drámai hatással az oktatásra, milyen forradalminak kikiáltott döntések születtek, és milyen intézményeket hoztak létre annak érdekében, hogy egyrészt emeljék az oktatással foglalkozó kutatások színvonalát, másrészt pedig gondoskodjanak arról, hogy a kutatási eredmények megfelelő visszhangra találjanak. A változtatások célja a brit oktatási rendszer színvonalának emelése volt, ami által a döntéshozók a brit gazdaság teljesítményének és versenyképességének növekedését remélték elérni. Hammersley egy kollégáját idézi, aki szerint „a mai világban az oktatás a gazdasági siker, sőt mi több, a gazdasági túlélés előfeltétele.”

A szerző gondolatébresztő kérdéseket fogalmaz meg arról, hogy mi is valójában a tudományos kutatás célja. Az elsősorban a világ megismerésére irányuló, nem a (közel-)jövőbeli felhasználhatóságot szem előtt tartó, angolul érzékletesen „blue sky research”-nek nevezett alapkutatások mellett léteznek az egészen más célokat szolgáló alkalmazott kutatások. Értékesebb-e vajon az egyik a másiknál? Mennyiben várható el, hogy a kutatások olyan kérdésekre összpontosítsanak, amelyek bizonyos eszközök közvetlen alkalmazhatóságát, netán piacra vihetőségét vizsgálják? Az egyetemeknek, tudományos műhelyeknek juttatott kutatási pénzért cserébe mit várhat el a társadalom?

Az esszé a tényekre alapozott döntéshozatal eszköztárának egyik fontos elemét, a hierarchiában a legfelső szinten elfoglaló, ún. randomizált kontrollált vizsgálatokat tárgyalják a legrészletesebben, és arra ösztönzik az olvasót, hogy belegondoljon abba, hogy azok – illetve általánosságban a kvantitatív vizsgálati eredmények – mennyiben alkalmazhatóak a szociális munka vagy

az oktatás területén. Lehetséges-e egyáltalán, és ha igen, hogyan lehet ezek teljesítményét megítélni? Milyen helyet kapjon a társadalomtudományok és társadalommal foglalkozó egyéb tevékenységek területén a kutatás? Hogyan lehet a sokszor „steril”, klinikai körülmények között kapott eredményeket a gyakorlatban alkalmazni? Vagyis az itt olvasottak arra buzdítanak bennünket, hogy tünődjünk el azon, milyen értéke van az ilyen eszközökkel nyert felismeréseknek a mindennapi életben. Érthető ezek után, hogy a szerző szerint a társadalmi kutatások területén méltánytalanul szorulnak ma háttérbe a kvalitatív kutatások, de kifejezetten tért veszített maga a gyakorlat is. Természetesen vitathatatlan, hogy a gyakorlati eredményeket nem könnyű értékelni, mert a vizsgált esetek jellemzően egyedi helyzetekben, emberek vagy embercsoportok között, tehát nehezen és csak részlegesen standardizálható módon történnek. Azért is problémás a praxis figyelembevétele, mert a mindennapokban a résztvevőket saját személyiségük, történetük, világképük, helyzetismeretük, megszerzett készségeik is befolyásolják. Egy összetett társadalmi jelenség – például az, hogy a tanár miként éri el, hogy a nebulók kellő komolysággal készítsék el a házi feladatot – nehezen hasonlítható össze egy vérnyomáscsökkentő tableta hatásmechanizmusával. Míg utóbbi kizárólag a beteg állapotára van hatással, addig a házi feladat esetleg a szülők, testvérek és egyéb érintettek – az esti órák eltöltésére vonatkozó – jogosnak tűnő érdekeit is érintheti, következésképp a pedagógusi munka hatásfokát befolyásolhatja.

További problémát okozhat az, ha a döntéshozók – természetesen a jobbítás szándékával – egyedül a kutatási eredmények alapján kívánának új szabályozást kialakítani vagy új módszereket kötelezővé tenni. Ebben az esetben is rendkívüli óvatosságra int a szerző, hiszen még a megkérdőjelezhetetlennek tűnő eredmények gyakorlatba való átültetése is a célzottakkal elmentés eredményeket hozhat – a fürdővízzel együtt kiönthetjük a kisbabát. Akadályozhatja a sikert, ha a döntések értékítéletek mentén

születnek, még akkor is, ha azok általánosan elfogadottak. Ennek érzékeltetésére a nyelvi készségfelmérők értelmezésének példáját említi a szerző. A felmérések szerint a 16 éves angol fiúk rendre rosszabbul teljesítenek a lányoknál. Milyen következtetéseket lehet ebből levonni, és ezek milyen beavatkozási módokat implikálnak? 1. Születhet olyan javaslat, hogy a fiúknak felzárkóztató órákat kell adni azért, hogy javítsunk az eredményeiken. 2. Esetleg úgy is értelmezhetjük az eredményeket, hogy az angol nyelv oktatási módszertana diszkriminálja a fiúkat. 3. Vélhetjük úgy is, hogy nincsen sok beavatkozási lehetőség mindaddig, ameddig a média és a kortárs csoportok férfiaságról vallott nézetei nem változnak. 4. Az az álláspont is jogosnak tűnhet, hogy a különbség természetes, mert az amúgy is szorgalmasabb lányoknak biológiailag jobbak a nyelvi készségeik. Tehát a lányokkal szemben járnánk el igazságtalanul, ha bármit is tennénk azért, hogy csökkentsük a különbséget. 5. Kapásból még az a felfogás sem vethető el, hogy azért nincs szükség beavatkozásra, mert az alapszintű írás- és olvasáskészségek elsajátítása után az angol már nem tekinthető fontos tantárgynak, a tanulóknak csupán a funkcionális nyelvhasználat képessége szükséges a boldoguláshoz... A példa jól szemlélteti, hogy a kutatási felmérések értelmezése és az arra felépített beavatkozásrendszerek feltételezéseken alapulnak és erősen értékfüggőek.

Az első három fejezet (1. Néhány kérdés a tényekre alapozott gyakorlattal kapcsolatban – 2. A tényekre alapozott döntéshozatal és gyakorlat mítosza – 3. Tényeken alapul-e a tudományos kutatás?) a fentiekben bemutatott alapvetéseket tartalmazzák annak nyilvánvaló elismerése mellett, hogy a tudományos munka önmagában feltételezi a különböző megismerési forrásokból származó eredmények racionális értékelésének szükségességét. A 4. fejezet (Mi számít ténynek a tényekre alapozott gyakorlatban?) azt tárgyalja, hogy a tények jellegét már maga a kutatási kérdés is befolyásolhatja, és kritikusan vizsgálja azt, hogy a randomizált kontrollált vizsgálatok vajon kizárólagosan és

ugyanakkor minden szempontból megfelelnek-e a feltételezett elvárásoknak. Az 5. fejezet (Mérhetőek-e a társadalmi jelenségek, és szükséges-e mérni őket?) a mérés problematikájával foglalkozik. A 6. fejezet (A kvalitatív kutatások minősége) alapvető módszertani kérdéseket feszeget, és szinte kötelező olvasmány minden kvalitatív kutatást végző számára. A 7. fejezet (Akciókutatás: egy paradoxon) az elmélet és gyakorlat kapcsolatának egyenértékűségéről szól, illetve arról, hogy ezeket mennyire lehet egyenértékűen kezelni. A 8. (A kutatási irodalom „szisztematikus” áttekintése) és 9. fejezet (Szisztematikus vagy sem, ez itt a kérdés – reflexiók az áttekintések tudományára, módjára és politikájára) az áttekintésekkel foglalkoznak, többek között megvizsgálják a mögöttük lévő feltevéseket, és azt, hogy kiknek is szánják ezeket az összefoglaló írásokat. A 10. fejezet (A hagyományos áttekintések elleni értékelő támadás) azt tárgyalja, hogy mennyiben bővítik az áttekintések a rendelkezésre álló ismereteket, a 11. fejezet (Mi az a minőségi szintézis és mire jó?) pedig azt mutatja be, hogy a meta-analízis és a szisztematikus áttekintések módszereivel hogyan lehet megfelelően hozzájárulni a jelenleg rendelkezésre álló tudáshoz.

Talán hiányolható, hogy a tanulmánykötetnek nincsen egy lezáró, összefoglaló fejezete. Így az olvasó kicsit arra kényszerül, hogy saját maga fogalmazza meg a könyv fő mondani valóját. Ez szerintünk az, hogy ébredjünk fel a számok bővületéből, és tudományos ítéletünket (is) úgy alkossuk meg, hogy a különböző vizsgálati módszerek előnyeit egyesítve használjuk. A tényekre alapozott (evidence-based) merevség helyett válaszunk a tényekből kiinduló (evidence-informed) rugalmasságot. A politikacsínalók számára pedig a sokféle nézőpontot egyesítő, hosszabban előkészített, a gyakorlatban dolgozók bevonásával történő, átgondolt döntéshozás javasolt.

(Martyn Hammersley: *The Myth of Research-Based Policy and Practice*. Sage, 2013, London. 182 p.)

Fadgyas-Freyler Petra